

A szülők pedagógiai kultúrája a bukott tanulók esetében

Az információszerzés módja

Somogy megyében kutatások folynak a tankötelezettségi törvény végrehajtásáról. A nagyobb kutatás egy résztermájával foglalkozunk, azt vizsgáljuk, hogy a bukás ténye milyen okokra vezethető vissza.

A kutatásvezetés tizenegy iskolát vont be a vizsgálatba. Ezekben az általános iskolákban tanulmányi kudarcot vallott gyerekek tartoznak a mintába, tőlük gyűjtöttünk információkat.

Az adatszerzés célja:

- Elemzésünk mutassa ki, hogy a szülők milyen jövőt képzelnek el gyengén tanuló gyermekeik számára;

- a vizsgálat tárja fel a szülői ház pedagógiai kultúráját, a tanulás segítésének nehézségeit;

- vegye figyelembe, hogy az iskola mely feladatok elvégzését vállalja magára.

Feltevésünk:

- A bukás negatív módon befolyásolja a 6-11 éves korú diákok szüleinek jövőt előkészítő terveit. A bukott tanuló elveszti önbizalmát, nehezen tudja felszámolni hátrányát, így a szülők - ha van is bennük törekvés és vágy - nem mernek gondolni gyermekeik továbbtanulására.

A bukott tanulók szüleinek pedagógiai gyakorlatát a következtelen és az elhanyagoló nevelés jellemzi. A bukás konfliktushelyzet, ezért sok a súrlódás a tanulást irányító pedagógusok és a szülők között.

Az adatgyűjtéshez a kérdőíves módszert használtuk. A napközis nevelőktől, osztályfőnököktől, az elégtelen osztályzatú tanulók szüleitől kértünk információkat. Kontrollmódszerként igénybe vettük az explorációt és a megfigyelést is. Az igazgatóktól írásos tájékoztatót kaptunk az iskolák által végrehajtott feladatokról.

Eszrevételeink, megállapításaink érvényességi köre Somogy megyére terjed ki.

A szülők bukott gyermekükről kialakított jövőképe.

Kimutatásunk a szülők gyermekük jövőendő pályájára vonatkozó elképzeléseit tartalmazza.

Osztály	1-4. osztály	5. osztály
A választott foglalkozás	%	%
Értelmiségi	—	—
Szellemi foglalkozás	—	—
Szakt munkás	39	35
Betanított munkás	3	—
Mezőgazd, fizikai dolgozó	—	—
Segéd munkás	3	12
Ház tartásbeli	—	—
Nincs elképzelése	55	53

Az alsó tagozatba és az 5. osztályba járó gyermekek szülei a bukás tényét olyan súlyosnak látják, hogy értelmiségi és szellemi pályára nem is mernek gondolni, amikor gyermekeik jövőjét tervezik. A legnagyobb vágy, hogy szakmunkás legyen a gyerekből. Az 1–4. osztályos gyerekek szüleinek jóval több mint egyharmad része képzelel el, hogy gyermekéből szakmunkás lesz. Az 5.-esek szülei már néhány százalékkal kevesebben tudják elképzelni, hogy gyermekük szakmát tanuljon. A bukás ténye a 6–11 éves korban megbélyegzi az iskolák növendékeit. Az elmaradás pillanatnyilag korrigálható ügy, hogy vagy a minimális ismereteket elsajátíttatják a tanulóval, vagy ismételtetik az osztályt. A tanulási problémák és a kudarcok fokozatosan sűrűsödnek a felsőbb osztályok felé haladva, s egyre reménytelenebb lesz a gyerek jövője.

A társadalmi mobilitás alapproblémájára utal az a tény, hogy a szülők egy kisebb százaléka úgy látja, hogy betanított munkás lehet csak gyengén tanuló gyermeke. Még inkább a kilátástalanságot jelzi, hogy az 5. osztályosok családjainak 12%-a a segédmunkásjövőt képzelel el utódjai számára. Az alsó tagozatban és az 5. osztályban tanuló növendékek szüleinek több mint a fele egyáltalán nem rendelkezik elképzeléssel gyermeke jövőjéről. Ennek oka, hogy a nehéz (bukott) helyzetben nem gondolnak a jövőre, s nem merik önmaguknak és másoknak megfogalmazni, milyen pályára tartják alkalmasnak vagy alkalmatlannak gyermekeiket.

A szülők pedagógiai kultúrája

Az osztályfőnökök szerint elmaradott, konzervatív nevelésben részesítik a gyereket az 1–4. osztály 9%-ában, az 5. osztály 20%-ában. Az elmaradottság annyit jelent, hogy a szülők napirendet készítenek ugyan a gyerekeknek, a tankönyv mellé ültetik, de nincs egy jó szavuk hozzájuk. A tekintélyelv alapján irányítják és ellenőrzik a tanulmányi munkát. Az osztályfőnökök úgy vélik, hogy az alsó tagozatban a szülők 14%-a – tanulási probléma esetében – segít a gyerekeknek a feladatok megoldásában, 5. osztályban viszont ez csak 4%-ban következik be. Az utóbbi alacsony százalékarány okát abban látják, hogy a problémát tartalmazó feladatokat a felső tagozatban a szülők sem tudják megoldani. A gyerekekkel való foglalkozást az idősebb testvér végzi el 1–4. osztályban 11%-ban, az 5. osztályban 12%-ban. A tanulás terén nyújtott ilyen irányú segítség hasznos, de a nagyobb testvér sok esetben uralkodik a kisebb fölött, durva és türelmetlen vele szemben.

A napközi otthonok nevelőitől kapott információk a szülők gyermekükkel való foglalkozásának néhány paraméterét, valamint a napközi otthon és a szülői ház kapcsolatát tárja fel:

Osztály A foglalkozás és a kapcsolat minősége	A tevékenység 1–4. osztály jellege	5. osztály %	5. osztály %
A gyermekkel való foglalkozás megfelelő (hatékony)	A család segítségének minősége	11	7
Túl szigorú		—	—
Kényeztető		—	7
Elhanyagoló		33	20
Következtelen		39	53
A gyerek veszélyeztetett helyzetben van	A család és az	17	13
A kapcsolat jó	(iskola) nap-	17	33
Az együttműködés kielégítő	közi otthon	28	20
A kontaktus rossz	kapcsolata	33	20
Nevelőotthon, nevelőszülő		22	27

Táblázatunkból kitűnik, hogy a túl szigorú bánásmód nem jellemzi a bukott tanulók szüleit. Sem az apa, sem az anya nem használják a durva kényszerítő eszközöket. Ritkán kerül alkalmazásra a felszólítás, parancs, büntetés, még akkor sem veszik igénybe ezeket a módszereket, ha szükséges lenne alkalmazásuk. A megfelelő, a hatékony szülői törődés az 1–4. osztályban alig haladja meg a 10%-ot, az 5. osztályban pedig el sem éri a tanulók egytizedét. Megfelelően az a szülő neveli bukott gyereket, aki az iskolával szorosan együttműködve, humanusan és célszerűen szervezi meg

az otthoni foglalkozásokat. A gyerekekkel megbeszéli a javítás lehetőségeit, követel, de sohasem ragadtatja szélsőségekre magát. A pedagógussal együtt észrevesz minden javulást, s aktivitásra készíti gyermekét.

A tanulókkal való foglalkozás elhanyagolása az alsó tagozatos szülők pontosan egyharmadát, az 5-eseknek egyötödét jellemzi. Az apa és az anya akkor hagyja magára gyermekét, amikor a legtöbb segítségre szorulna. Közömbös a szülők számára gyermekük tanulmányi kudarca, szorongása, féltelme, szegénye. Legtöbbször a túlzott elfoglaltság, a neveléshez való hozzáértés hiánya, a tanulás lebecsülése távolítja el a családtagokat egymástól.

A következetlen bánásmód a vizsgált alsó és felső tagozatos osztályok tanulóit egyaránt érinti. Különösen 5. osztályban szembetűnő ez, hiszen az egyik alkalommal követelő, másik esetben „ráhagyó” – csapongó és nem kiegyensúlyozott – nevelést a gyerekek több mint fele kénytelen elviselni. Az idegileg igénybe vett diákok állandó bizonytalanságban élnek, a következetlenség miatt pszichés állapotuk labilis, tanulmányi eredményeik nem javulnak.

A szülők felelőtlenségéből, erkölcsi okokból, a rossz szociális helyzetből, betegségből következően magas a bukott, vesztélytetett gyerekek száma és százalékaránya. Igaz, hogy mintánkban olyan iskolák szerepelnek, amelyekben a vesztélyezettség exponáltan jelentkezik. Ha nevelőotthonba kerülnek ezek a gyerekek, fejlődésük, érzelmi életük kiegyensúlyozatlan marad, melyet a tanulási problémák is nehezítenek. A kimutatás is érzékelteti, hogy sok közöttük a bukott tanuló. A hipotézisünk teljesen bevált, a bukott gyermekek és a szülők kapcsolatában elsősorban az elhanyagoló és következetlen nevelés érvényesül.

Az együttműködés – a napközi otthonban dolgozó nevelők véleménye szerint – az alsó tagozatban alacsonyabb arányú, mint az 5. osztályban. Ennek okát a pedagógusok és a szülők abban látják, hogy a tanítók többet törődnek bukott tanítványaikkal, mint a tanárok, „rájuk lehet bízni a gyereket...”, s át lehet ruházni a felelősséget. A felső tagozatba járó gyerekek szülei rákényszerülnek a gyakoribb kapcsolattartásra, a tanárokkal való többszöri konzultálásra. Az 1–4. osztály egyharmad, az 5. osztály egyötöd részében rossz a két nevelési tényező közötti kapcsolat. Ez azt jelenti, hogy a hipotézisekben jelzett összeütközés, vita nagyon gyakori, de az érdeklődés hiánya, a közömbösség is kapcsolathányhoz vezet. A szülők a bukásért, a tanulási kudarcokért a napközi otthonra és az iskolára hárítják a felelősséget. Ennek néha agresszíven, sértő módon adnak hangot. Az analfabéta, a kirívóan műveletlen szülők kerülnek a nevelőkkel való találkozást, Vannak olyan családok, ahol az apa és az anya tudomásul veszi a tanulmányi követelményeket, de teljesen passzívak maradnak, a tanácsokat nem fogadják el, s főleg semmit sem tesznek gyerekek bukásának felszámolása érdekében.

Az iskolák által végrehajtott feladatok

Minden iskola tantestülete a tankötelezettségi törvény végrehajtásának helyzetét, a hiányosságok megszüntetésére vonatkozó határozatok teljesítését több alkalommal is elemezte. Az iskolai munkatérvekben – a középtávú pedagógiai és az éves feladattervekben – minden iskolában szerepelnek olyan tennivalók, melyek az iskola és a család kapcsolatrendszerében kívánja szolgálni a tankötelezettségi törvény teljesítését, a bukások visszaszorítását. Az iskolák pedagógusai a következő lényegesebb feladatokat hajtották végre, s valósítják meg a család eredményesebb pedagógiai tevékenysége érdekében:

– A gyerekek elhelyezése az óvodában, a cigánygyerekek ingyenes nevelésének (clátásának) biztosítása.

– Kezdeményezik a rászoruló tanulók számára a rendszeres szociális segílyt.

– Lehetővé teszik az ingerszegény környezetből érkező növendékek napközi otthoni vagy diákotthoni elhelyezését. A térítési díjat – ha szükséges – segíly formájában biztosítják. A napközi otthoni elhelyezést akkor is szorgalmazzák, ha a szülők nem igénylik. Egyes esetekben – a gyámhatóság segítségével – kötelezik a szülőket, hogy gyermekeiket a napközi otthonba írassák be.

– A szülők gyengén tanuló gyermekük segítségének módját családlátogatáson és fogadóórákon beszélik meg a pedagógusokkal. Tantárgyakra, anyagrészekre, tanulási tech-

nikákra vonatkozó tanácsadást végeznek, s gondot fordítanak a gyerekekkel való egyéni bánásmódra is.

- A bukott tanulók folyamatos tanulása és felzárkóztatása érdekében az osztályfőnökök, a napközis nevelők, a nevelőintézeti pedagógusok szoros együttműködést alakítanak ki a családi házzal. Fokozott figyelemmel kísérik a veszélyeztetett környezetben élő hátrányos helyzetű tanulókat, a cigánycsaládok és a fizikai dolgozó szülők gyermekeit.

- Növelik a megelőző családlátogatások számát. A megoldás érdekében gyakrabbakká válnak a napközis és a diákotthoni nevelővel, a gyermek- és ifjúságvédelmi felelőssel - szükség esetén a tanácsi gyámügyi eladóval és a rendőrség megbízottjával történő - közös családlátogatások.

- Hiányzás esetén azonnali családlátogatást végeznek a nevelők, s a szükséges pedagógiai intézkedéseket megteszik.

- A gyermek- és ifjúságvédelmi felelősök az osztályfőnökökkel félevenként felülvizsgálják a bukott tanulók érdekében végzett munkát, és az érdekelt szülők bevonásával megbeszélik a következő időszak teendőit. Előtérbe állítják a szülői felelősség kérdését. Súlyos esetekben a szülők munkahelyi vezetőinek segítségét kérik (anyagi, erkölcsi támogatás).

MIKES ZDENKÓNÉ DR.
Budapest

A szakkör szerepe a pályaorientációban

Dolgozatomban a szakkör pályaorientációs szerepéről, annak nevelési szempontból fontos néhány összefüggéséről szólok. Megállapításaimat jó eredményeket elérő, sok lelkes, velem együttműködő budapesti és vidéki tanár, néhány tanítványom és saját kutatási tapasztalataim alapján fogalmazom meg. Bevezetésként a pályaválasztásra és a munkára nevelés összefüggéseiről és jelentőségéről szólok.

A pályaválasztás minden gyermek életének fontos állomása, jelentősen befolyásolja az egyén életútját, s egyben hat a közösségre is, amelyben majd dolgozni fog. A jól választott pályán könnyebb a szakmai beilleszkedés, eredményesebb a munka, elégedettebb az ember. Ezért olyan fontos a pályaválasztás pedagógiai előkészítése, amelynek eredményeként a gyermeknek úgy kell eljutnia a döntésig, hogy egyéni törekvései, önmegvalósítási igénye egybeessen a társadalom szükségleteivel.

A pedagógiai munka természetéből, lényegéből adódik, hogy csak úgy vezethet eredményhez, ha nem a véletlenre épít, hanem ismerve a célt, a feladatot, a lehetőségeket, megfelelő módszerekkel biztosítja a nevelés tervszerűségét, folyamatosságát. Ez vonatkozik a munkára és pályára nevelésre, a pályaválasztást előkészítő tevékenységre is.

A pályaválasztás nem egyszeri döntési aktus, hanem a személyiség fejlődésével együtt alakuló folyamat.